

Sammanfattning av bedömningen av de samverkande konsekvenserna av ändringarna i den sociala tryggheten

I promemorian bedöms hur de ändringar i utkomstskyddet som regeringen föreslagit för 2024 sammantaget påverkar hushållens inkomstbildning. Även effekten av de föreslagna ändringarna i inkomstbeskattningen tas i beaktande i analysen. Uppskattningarna är huvudsakligen baserade på beräkningar som gjorts med Statistikcentralens mikrosimuleringsmodell SISU. Bedömningen har gjorts i samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet och finansministeriet. I promemorian beskrivs hur ändringarna i utkomstskyddet påverkar inkomstfördelningen och olika målgrupper. Uppskattningar av konsekvenserna för inkomsterna som hushållen har till sitt förfogande är statistiska, dvs. konsekvenserna för beteendet, såsom sysselsättningen, har inte beaktats i dem.

Analysen gjordes som en jämförelse mellan reformalternativet och grundalternativet. I grundalternativet presenteras förmånerna och inkomstbeskattningen i enlighet med gällande lagstiftning och på 2024 års nivå. I reformalternativet beaktas i fråga om utkomstskyddet för arbetslösa att barnförhöjningarna och det skyddade beloppet avskaffas, arbetsvillkoret förlängs, den inkomstrelaterade dagpenningen graderas, självrisktiden förlängs och periodiseringen av semesterersättningar återinförs. I fråga om det allmänna bostadsbidraget beaktas att förvärvsinkomstavrdraget avskaffas, ersättningsgraden sänks, bassjälvriskandelen höjs, Helsingfors flyttas till kommungrupp 2, rätten att få bostadsbidrag för en ägarbostad avskaffas och koefficienterna för barn och vuxna i bassjälvriskandelen ändras. I fråga om barnbidragen beaktas höjningarna av barnbidraget för fyra och fler barn, ensamförsörjartillägget och barnbidraget för barn under 3 år. I fråga om studiestödet beaktas höjningarna av försörjarförhöjningen och lånegarantin. Indexfrysningen av förmåner knutna till folkpensions- och konsumentprisindexen har beaktats med undantag för pensioner, utkomststöd, fronttillägg, förmåner för personer med funktionsnedsättning samt underhållsstöd. Den prognostiserade effekten av indexfrysningen har beaktats för 2024. I fråga om inkomstbeskattningen beaktas förlängningen av den tidsbegränsade höjningen av hushållsavdraget för hushållsarbete, omsorgsarbete och vårdarbete, ändringen av arbetsinkomstavrdraget, höjningen av självrisken för resekostnadsavrdraget, förlängningen av höjningen av den högsta nivån på statens inkomstskatteskala samt indexjusteringen av inkomstskatteskalan. Ändringarna antas ha full effekt redan 2024 och inkomstbildningen analyseras på årsnivå.

Ändringarna i utkomstskyddet konstaterades öka inkomstskillnaderna. De tre lägsta inkomstdecilernas andel av hushållens sammanräknade disponibla inkomst minskar. Samtidigt ökar andelen för de fem högsta inkomstdecilerna. De föreslagna ändringarna ökar andelen låginkomsttagare både vid 50- och vid 60-procentsgränsen för relativ fattigdom. Även andelen barn i hushåll med låga inkomster ökar till följd av de föreslagna ändringarna. Den relativa fattigdomen i olika typer av familjer ökar mest bland unga vuxna, ensamförsörjare och äldre

personer i arbetsför ålder som bor ensamma. I andra typer av familjer bedömdes förändringarna vara moderata.

Av hela befolkningen tillhör cirka hälften (49 %) hushåll där ändringarna ökar de disponibla inkomsterna. Drygt en tredjedel (36 %) av befolkningen tillhör hushåll där de disponibla inkomsterna förändras endast obetydligt. Cirka 14 procent av befolkningen tillhör hushåll som förlorar inkomst (1 % eller mer). Knappt 3 procent av befolkningen hör till hushåll som drabbas av verkligt betydande inkomstförluster på över 10 procent. De relativa förändringarna i de disponibla inkomsterna är störst i de lägsta inkomstdecilerna. I de två lägsta decilerna finns ganska exakt lika många så kallade ”stora förlorare”, det vill säga hushåll som mister över 10 procent av sina disponibla inkomster. I den lägsta decilen finns ändå klart fler mindre förlorare.

I en analys enligt familjetyp framkom att de klart största konsekvenserna drabbar unga enpersonshushåll, varav cirka 16 procent förlorar över 10 procent av sina disponibla inkomster. Även för unga par utan barn är konsekvenserna större än för andra typer av familjer. Konsekvenserna för barnfamiljer är sammantaget mindre än för hushåll i arbetsför ålder utan barn. En stor andel av ensamförsörjarna hör också till förlorarna, men bland dem är det ovanligare att de disponibla inkomsterna minskar med mer än 10 procent än bland enpersonshushåll i arbetsför ålder. I åldersklassen över 65 år finns klart färre personer som går miste om inkomster än i andra åldersklasser. De stora relativa inkomstförlusterna förekommer främst i hushåll med en vuxen i arbetsför ålder, eftersom utkomstskyddsförmånernas betydelse för hela hushållets inkomster sällan är lika stor i hushåll med två vuxna.

I en jämförelse mellan förmånstagargrupperna är de relativt sett största förlorarna studerande och personer som får inkomstrelaterad arbetslöshetsdagpenning. När det gäller de studerande beror förändringen särskilt på att bostadsbidraget försämras. I familjer som får arbetslöshetsförmåner och där det finns två föräldrar är konsekvenserna relativt sett klart mindre än i familjer med endast en vuxen. Studielån har inte räknats in i de disponibla inkomsterna för studerande. Inte heller lånegarantin har beaktats i beräkningen av de disponibla inkomsterna, men lånegarantin tas i beaktande när det kalkylerade utkomststödet fastställs. Därför minskar höjningen av lånegarantin de disponibla inkomsterna för dem som får studiestöd. Om lånegarantin och höjningen av den tas i beaktande när de disponibla inkomsterna beräknas blir de studerandes inkomstförluster betydligt mindre.

I en analys enligt åldersgrupp är konsekvenserna störst för 18–24-åringar. Även i åldersgrupperna 25–34 år och 55–64 år är konsekvenserna större än i andra grupper. Detta beror på den stora andelen studerande i de yngre åldersklasserna och andelen som får inkomstrelaterad dagpenning samt andelen långtidsarbetslösa i den äldre åldersklassen. Konsekvenserna för personer över 65 år är relativt små. Konsekvenserna för minderåriga är också relativt sett mindre än för åldersklasserna i arbetsför ålder. En analys enligt befolkningsgrupp visar att de största inkomstförlusterna drabbar enpersonshushåll i arbetsför ålder samt ensamförsörjare.

Ändringarna i incitamenten för arbete har bedömts via deltagandeskatten. Ändringarna uppskattas leda till att deltagandeskatten minskar från 67,5 procent till 63,2 procent. De åtgärder som träder i kraft 2024 uppskattas stärka sysselsättningen med cirka 60 000–65 000 sysselsatta.

Incitamenten stärks i synnerhet för hushåll som får inkomstrelaterad dagpenning och består av två vuxna eller av barn och två vårdnadshavare. Sysselsättningsincitamenten stärks inte för dem som kompletterar primära förmåner med utkomststöd. De åtgärder som gäller bostadsbidraget leder till att sysselsättningsincitamenten kan försämrats i vissa fall, bland annat i barnfamiljer med endast en vårdnadshavare.

Beaktandet av sysselsättningseffekterna märks i en ökning av de disponibla inkomsterna, men räcker samtidigt inte för att kompensera den inkomstminskning som sker i de lägre inkomstfördelningsdecilerna till följd av nedskärningarna i förmånerna.